

האִהְבָה צְרִיכָה לְהִיטֵת מְלָאָה בְּלֵב לְכָל. (הראייה קוק, מידות הראייה, א)

"כִּי־נִשְׁנַמְל אֵינִי זֶה, הַתְּחִיל לְשׁוֹטֵט בְּדַעְתּוֹ, וְהוּא קֶטָן, וְלִחְשֵׁב בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה... וְלֹא הָיָה לוֹ לֹא מְלַמֵּד וְלֹא מוֹדִיעַ דָּבָר, אֲלֵא מְשַׁקֵּעַ בְּאוֹר פְּשָׁדִים בֵּין עוֹבְדֵי עֲבוּדָה-זָרָה הַטְּפָשִׁים. וְאָבִיו וְאִמּוֹ וְכָל הָעָם עוֹבְדִים עֲבוּדָה-זָרָה, וְהוּא הָיָה עוֹבֵד עִמָּהֶן. וְלָבוּ מְשׁוֹטֵט וּמַבִּין, עַד שֶׁהִשִּׁיג דָּרָךְ הָאֲמִת, וְהִבִּין קוֹ הַצֵּדִק, מִדַּעְתּוֹ הַכּוֹנֵה; וְיָדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱ-לוֹהִים אֶחָד, וְהוּא מְנַהֵיג הַגְּלִגְל, וְהוּא בָּרָא הַכֶּלֶל, וְאִין בְּכָל הַמְּצָא אֱ-לוֹהִים חוּץ מִמֶּנּוּ. וְיָדַע שֶׁכָּל הָעָם טוֹעִים..."

כִּי־נִשְׁנַמְל אֵינִי זֶה, הַתְּחִיל לְהַשִּׁיב תְּשׁוּבוֹת עַל בְּנֵי אֹר פְּשָׁדִים וְלַעֲרֹךְ דִּין עִמָּהֶם, וְלֹמַר שֶׁאִין זֶה דָּרָךְ הָאֲמִת, שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהּ, וְשִׁבְר הַצְּלָמִים, וְהַתְּחִיל לְהוֹדִיעַ לָעָם, שֶׁאִין רְאוּי לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲלֵא-לוֹהֵי הָעוֹלָם, וְלוֹ רְאוּי לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְהַקְרִיב וּלְנַשֵּׁךְ--כְּדִי שֶׁיִּפְרֹוּהוּ כָּל הַבְּרוּאִים הַבָּאִים; (וְרְאוּי לַעֲבֹד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצּוּרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָּהֶן כָּל הָעָם, כְּמוֹ אֵלֹהִים מְדַמִּין שֶׁאִין שָׁם אֱלֹהִים אֲלֵא אֵלֹהֵי הָעוֹלָם, וְלֹא רְאוּי לַעֲבֹד...)

(רמב"ם, הלכות עבודה-זרה, א; ג)

"...מִבְּשׂוֹר יִחַזֵּק אָדָם אֱלֹהִים-- אִם יֵשׁ בְּאָדָם כַּח לְאַחַד אֶת כָּל כּוֹחוֹת נַפְשׁוֹ וְכָל נְטִיווֹתָיו לְמַטְרָה שְׂכֵלִית וּמוֹסָרִית אַחַת- כִּבְר רֹוֵאָה הוּא אֶת הָאֲחֻדוֹת בְּעוֹלָמוֹ הַפְּנִימִי, וְהָאֲחֻדוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הַכִּלְלִי מִתְּבַרְרֵת אֲצִלוֹ יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וְכִשְׁהוּא מוֹצֵא שְׂפּוֹחוֹתָיו פְּרוּדִים הֵם, כִּשְׁאִינוֹ יִכּוֹל לְצִיֵּר שְׁלִטוֹן כִּלְלִי עַל נְטִיווֹתָיו וְתַאוּוֹתָיו- אִזּוֹ מַחֲלִיט הוּא שֶׁהָעוֹלָם הַגְּדוֹל כְּמוֹהוּ מְפּוֹרֵד-הוּא גַם הוּא, וְשֶׁאִין אֲחֻדוֹת בְּמַצִּיאוֹת..."

(הראייה קוק, אורות הקודש, ג; ש)

"כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים הִלְלוּ - מִתְּלַמְּדֵי שֶׁל אֲבָרְהָם אָבִינוּ, וְשְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אַחֲרֵיהֶם - מִתְּלַמְּדֵי שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע. עֵין טוֹבָה, רוּחַ נְמוּכָה, וְנִפְשׁ שְׁפָלָה, מִתְּלַמְּדֵי שֶׁל אֲבָרְהָם אָבִינוּ. עֵין רַעָה, רוּחַ גְּבוּהָה, וְנִפְשׁ רַחְבָּה, מִתְּלַמְּדֵי שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע..." (אבות ה)

"...יֵשׁ הַקְּדָמָה לְתוֹרָה וּמַצּוּוֹת. יֵשׁ צוּרֵךְ בְּהַכְשָׁרָה שֶׁעַל יְדָה אֵנוּ זְכָאִים וּמוֹכְשָׁרִים לְשִׁמִּיעַת דְּבַר ד' עַל יְדֵי מִשָּׁה רַבְּנוֹ ע"ה: הַמִּידוֹת קוֹדְמוֹת לְמַצּוּוֹת. הַמַּצּוּוֹת הֵן מִמִּשָּׁה רַבְּנוֹ, וְהַמִּידוֹת מֵאֲבָרְהָם אֲבִינוּ..."

עֵין יִפָּה הִיא סִימְפָטִיָּה אֶל הַבְּרִיּוֹת, אֶל הַבְּרִיּוֹת שֶׁל רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֶל כָּל הַבְּרִיּוֹת. יֵשׁ מִדְּרָגוֹת בְּבְרִיּוֹת, יֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ גּוֹיִים, אֲבָל לְכוֹלָם יֵשׁ נוֹעַם שֶׁל שִׁיכוֹת לְבוֹרָא. הַמִּידָה הָרֵאשׁוֹנָה בְּמִידוֹת הַיִּשְׂרָאֵלִיּוֹת הִיא: 'רַחֲמָנִים'. מוֹזְכָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּגְּמָרָא שֶׁאָדָם אֲכַזְרִי צָרִיךְ בְּדִיקָה אִם הוּא

¹ "שְׁלֵשָׁה סְמִינִים יֵשׁ בְּאֵמָה זֶה - רַחֲמָנִים, וּבִשְׁנֵינִי, וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים..." (יבמות עט ע"א)

מזרעו של אברהם אבינו². כשיש אכזריות, קרירות ואדישות, צריך בדיקה בגזע. עד כדי כך!... 'מה רבו מעשיך ד', פלם בהכמה עשית, מלאה הארץ קניגד' (תהלים קד, כז). המבט הכללי הזה של התגלות הבורא בנבראים, כמה נחמד הוא. וממנו אהבה לכל הבריות...

העין היפה הזאת - כיצד היא מתבטאת למעשה, בפרקטיקה: ברחמנות, בעדינות, ובאהבת הבריות המתקיימות באופן פשוט ועובדתי. כל אלה הן הגילוי של היסוד הנשמתי, הנפשי והפסיכולוגי של שייכות לבריאה כולה. יש דרגות בבריאה, והאהבה מקפת את כולן. מנין לו לאברהם אבינו, 'האדם הגדול בענקים'³, טוב הלב הזה? - אין זה ענין פרטי אישי אינדיבידואלי, אלא הוא נמשך מהעין היפה לבורא, ומן הבורא אל הבריאה. 'אוהב את המקום, אוהב את הבריות' (אבות ו), מתוך אהבת המקום אל אהבת הבריות של המקום. מתוך הקירבה והדבקות האלוקית של הנשמה הענקית הזאת, מתוך הידיעה הברורה שיטוב ד' לכלי, נמשכת השייכות לבריאה כולה, האהבה לכל הבריות... זה ענינו של אברהם אבינו: דבקות אלוקית, ראיה ברורה בעין הטובה של המקום, בעין יפה, גדלות בטוב ובחסד, עד כדי מסירות נפש..."

"...מי שהוא אוהב את השם יתברך אוהב את הבריות, שהם ברואיו"
(מהר"ל מפראג דרך החיים לאבות, א; ו)

"...אוהב את המקום, אוהב את הבריות'... כי דבר זה, שאוהב הבריות, הוא אהבת השם יתברך גם כן, כי מי שאוהב את אחד אוהב כל מעשה ידיו אשר עשה ופעל, ולפיכך כאשר אוהב את השם יתברך אי-אפשר שלא לאהב את ברואיו, ואם הוא שונא הבריות אי אפשר שלאהב השם יתברך אשר בראם..."
(מהר"ל מפראג, נתיב אהבת הרע, א)

"המקום מתגלה בבריות. לכן תוך כדי דיבור של 'אוהב את המקום' - מופיע 'אוהב את הבריות'. מתוך אהבה עליונה, מקפת וכללית, נמשכת אהבת הבריות באופן טבעי והכרחי. זהו ענין פשוט של בריאות נורמלית: יש כאן אהבה אחת שמתגלה בשני אופנים, כי הבריות הן הבריות של המקום. מי שאוהב את הבורא, אוהב מתוך כך כל מה שנמשך מהבורא, כל העולמים..."
(שיחות הרב צבי יהודה, תלמוד-תורה, עמ' 210)

"הצדיקים הגדולים מלאים אהבה הם. ואהבתם הגדולה אינה ראוייה שתמלא כל דבר. כי כל הדברים שפעולם קטנים הם לעומת חוש אהבתם. ואין דבר שיוכל למלא את אהבתם, כי אם הענין האלקי. וכל הדברים שפעולם הם אוהבים, מפני שפולס הינם תוצאותיה של האורה האלקית"
(הראי"ה קוק, אורות הקודש, ד; שצג)

---

² "כל המרתם על הבריות - בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרתם על הבריות - בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו" (ביצה לב ע"ב)

³ "ושם חברון לפני קרית ארבע האדם הגדול בענקים..." (יהושע יד, טו) "זה אברהם אבינו" (מסכת סופרים, כא; ט)

מצוה ג - היא שציננו לאהבו יתעלה. וזה- שנתבונן ונשכיל מצוותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג, וזאת היא האהבה המחויבת. ולשון ספרי: 'לפי שנאמר 'ואהבת את ד' א-להיך' איני יודע כיצד אוהב את המקום? תלמוד לומר 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוהך היום על לבבך' שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. כבר בארו לך כי בהשתפלות תתאמת לך ההשגה, ונגיע התענוג, ונתבוא האהבה בהכרח.

וכבר אמרו שמצוה זו כוללת גם-כן שנדרוש ונקרא האנשים כולם לעבודתו יתברך ולהאמין בו. וזה- כשתאהב אדם תשים ליבך עליו, ותשבחהו, ותבקש האנשים לאהוב אותו, וזה על צד המשל, כן כשתאהב הא-ל באמת, כמה שהגיעה לך מהשגת אמיתתו- הנה אתה בלי ספק תדרוש ותקרא הכופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה. ולשון ספרי: 'ואהבת את ד' - אהבהו על הפירות כאברהם אביך, שנאמר 'ואת הנפש אשר עשו בחרן'. רוצה לומר: כמו שאברהם, בעבור שהיה אוהב השם, כמו שהעיד הכתוב 'אברהם אוהבי' (ישעיהו מא, ח), שהיה גם כן לגודל השגתו, דרש האנשים אל האמונה מחוץ אהבתו- כן אתה אהוב אותו עד שתדרוש האנשים אליו" (רמב"ם, ספר המצוות)

"...לפיכך צריך כל אדם להרגיל עצמו באלו המידות מעט מעט, והעיקרית שיתפוס, שהיא מפתח הכל, - הענוה, מפני שהיא ראש לכולן...ותחתיה יוכלל הכל...והוא שירגיל עצמו בשני דברים:

הראשון הוא לכבד הנבראים כולם, אחר שיפיר בהם מעלת הבורא אשר יצר האדם בחכמה, וכן כל הנבראים חכמת היוצר בהם, וידמה בעצמו שהרי הם נכבדים מאד מאד, שנטפל יוצר הכל, החכם הנעלה על כל, בבריאתם, ואילו יבזה אותם, חס-ושלום, נוגע בכבוד יוצרם, והרי זה ידמה אל חכם צורף, שעשה כלי בחכמה גדולה, והראה מעשהו אל בני אדם, והתחיל אחד מהם לגנותו ולבזותו, כמה יגיע מהכעס (נוסח אחר: מהצער) אל החכם ההוא, מפני שמבזין חכמתו בהיותם מבזים מעשה ידיו, ואף הקבי"ה ירע בעיניו אם יבזו שום-בְּרִיָה מבריותיו. וזה שכתוב: 'ימה רבו מעשיך ד' (ותהלים קד, לא) לא אמר 'גדלו' אלא 'ירבו', לשון 'רב ביתו' (אסתר א, ח), חשובים מאד, 'כולם בחכמה עשית', ואחר שנטפלה חכמתך בהם- רבו וגדלו מעשיך, וראוי לאדם להתבונן מתוכם חכמה ולא בזיון:

השני - ירגיל עצמו להכניס אהבת בני-אדם בלבבו, ואפילו הרשעים, כאילו היו אֶחָיו ויותר מזה, עד שיקבע בלבבו אהבת בני-אדם כולם. ואפילו הרשעים יאהב אותם בלבבו, ויאמר: 'מי יתן ויהיו אלו צדיקים, שבים בתשובה, ויהיו כולם גדולים ורצויים למקום', כמאמר אוהב נאמן לכל ישראל, שאמר: 'ומי יתן כל עם ד' נביאים' וגו' (במדבר יא, כט). ובמה יאהב? בהיותו מזכיר במחשבתו טובות אשר בהם, ויכסה מוקם, ולא יסתכל בנגעיהם אלא במידות הטובות אשר בהם, ויאמר בלבבו: 'אילו היה העני המאוס הזה בעל ממון רב, כמה הייתי שמח בחברתו, כמו שאני שמח בחברת פלוני; והרי זה, אילו ילבישוהו הלבושים הנאים כמו פלוני, הרי אין בינו לבינו הבדל, אם כן- למה יעדר כבודו בעיני? והרי בעיני ד' חשוב ממני, שהוא נגוע, מדוכא עוני ויסורים, ומנוקה מעוון, ולמה אשגא מי שהקבי"ה אוהבו?', ובזה יהיה לבבו פונה אל צד הטוב ומרגיל עצמו לחשוב בכל מידות טובות שזכרנו" (רבי משה קורדוברו, תומר דבורה, פרק שני)

"עצמות החפץ של היות טוב לכל, בלא שום הגבלה בעולם כולל, בין בכמות הנטבים ובין באיכותו של הטוב, זהו הגרעין הפנימי של מהות נשמתה של כנסת-ישראל. זאת היא גרשתה ונחלת אבותיה. הרגש הטוב הזה, לפי גדלו, הקפו ועמקו, פו צריך שיהיה מעטר בחכמה גדולה ובגבורה כבירה, למען דעת איד להוציאו אל הפעל בכל גוניו. וזהו סוד השתוקקות הגאולה שבאמה, הנותן לה לח לחיות ולהתקיים באמן המפליא את לב כל חושב. כנסת-ישראל... חפצה בהוניתה את החפץ הא-להי של טוב די לכל ורחמיו על כל מעשיו. זה הטוב הוא הסוד של הגאולה, המכרחת לבוא, הטוב מכרח לנצח את הכל, וחפץ העמק והמטבע של הטוב, והשקוק הפנימי לו בעצם תוכיות נשמת האמה, המתבלט בתפלת האמה הפנימית, מסמיד לה את הגאולה. 'והטוב בעיניך עשיתי', זה שסמך גאולה לתפלה' (ברכות יע"ב) "

(הראי"ה קוק, אורות, אורות ישראל, א; ד)